

ДІАГНОСТИКА СТАТЕВОЇ ВИХОВАНOSTІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогоднішній день процес статевого виховання й освіти дітей і підлітків розглядається багатьма закордонними і вітчизняними вченими як актуальна проблема сучасного суспільства. Її своєчасність обумовлена, з одного боку, наслідками "безстатевої" педагогіки, що охоплювала дуже тривалий період, аж до 90-х років XX століття, коли недостатньо приділялося уваги питанням статевого виховання дітей і урахуванню їхніх психофізіологічних особливостей в освітньому процесі навчально-виховних закладів будь-якого рівня; а з іншого боку, бездуховністю статево-рольових цінностей, які сьогодні засвоюють майбутні тата й мами вже з дитинства.

Статеве виховання розглядається нами як цілісна педагогічна система, результатом якої є статеве вихованість дітей старшого дошкільного віку. Під статевою вихованістю ми розуміємо інтегративну якість особистості, яка являє собою сукупність достатньо сформованих особистісних якостей, в узагальненому вигляді відображаючи систему соціальних відношень через призму статевої належності.

Проведений аналіз теоретичних джерел (Л. Арутюнова, Л. Градусова, І. Свтушенко, Є. Єремєєва, О. Іванова, Д. Ісаєв, В. Каган, О. Кінінежді, Д. Колесов, І. Кон, О. Кононко, О. Кочерга, Л. Мухоморіна, Л. Олійник, Ю. Орлов, М. Радзвілова, Т. Репіна, А. Столярчук, В. Сухомлинський, Н. Татарінцева, Т. Титаренко, Т. Хризман, Л. Штильова та ін.) та наші дослідження дозволили зробити наступний висновок: сприяти рішенню проблем статевого виховання старших дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу може створення і реалізація певних педагогічних умов. Такими були виділені наступні: статево-віковий педагогічний супровід дитини, здійснюваний з позиції духовно-морального становлення особистості (передбачає створення ситуацій, що сприяють усвідомленню дитиною значення своєї особистості як представника певної статі для самого себе і для інших, виконання статевої ролі, формування статево-рольових ідеалів та цінностей); інтерактивна взаємодія і співробітництво дошкільного навчального закладу з родиною (передбачає педагогізацію батьків у питаннях статевого виховання дітей старшого дошкільного віку); оновлення предметно-розвивального середовища, його зорієнтованість на статеве виховання дітей дошкільного віку.

З метою аналізу педагогічної практики дошкільних навчальних закладів щодо досліджуваної проблеми був проведений констатувальний експеримент, до якого були залучені вихователі дошкільних навчальних закладів м. Одеси та Одеської області, м. Сімферополя та Сімферопольського району, батьки і діти старшого дошкільного віку. У ході констатувального експерименту, виявлялись особливості статевої вихованості старших дошкільників і рівень поінформованості батьків і педагогів у питаннях статевого виховання дітей дошкільного віку. Отримані результати дають підстави для подальшої реалізації на практиці системи виховної роботи.

Оскільки, дослідження передбачало участь в ньому дітей старшого дошкільного віку, педагогів - фахівців дошкільної освіти та батьків, діагностика проводилась за трьома напрямками.

Відповідно до першого напрямку, на якому ми зупинимося більш детально, здійснювалась діагностика статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку. Використовуваний діагностичний інструментарій дозволяє визначити рівень статевої вихованості дошкільників, розкрити її особливості за трьома компонентами: поведінковому, когнітивному й емоційно-оцінювальному. Таким чином, діагностичний комплект, призначений для дітей старшого дошкільного віку, включає три блоки, кожний з яких містить по три методики (таблиця 1).

Кожна з представлених методик складається з опису, бланка протоколу й інструкції з обробки результатів. Ряд методик вимагає спеціального стимульного матеріалу ("Асоціативний експеримент з картинками", "Статеві-вікова ідентифікація", колірний тест М. Люшера). Специфіка діагностичного інструментарію дозволяє проводити обстеження дитини вихователем, виключення складають методика "Статеві-вікова ідентифікація" Н.Л. Белопольська та колірний тест М. Люшера, тому що правильна інтерпретація даних вимагає спеціалізованої підготовки і повинна здійснюватися фахівцем чи експериментатором. Наведемо приклад деяких з перерахованих вище діагностичних методик.

Таблиця 1

№ з/п	Компоненти статевої вихованості	Діагностичний інструментарій
1.	Когнітивний	- Індивідуальна бесіда з дитиною (модифікований нами варіант напівстандартизованого інтерв'ю В.Е.Кагана); - Методика "Асоціативний експеримент з картинками" (Н.Ю.Попова); - Методика "Статеві-вікова ідентифікація" (Н.Л. Белопольська).
2.	Поведінковий	- Спостереження за поведінкою дитини; - Бесіда з дітьми (складена Н.Ю. Поповою); - Незакінчені ситуації (О.І. Іванова).
3.	Емоційно-оцінювальний	- Методика "Автопортрет"; - Методика "Секрет" (Т.А. Репіна); - Колірний тест М. Люшера.

Методика "Асоціативний експеримент з картинками"

Мета: виявити характер уявлень дітей про статево-специфічні якості і статево-рольовий репертуар чоловіка та жінки.

Організація: дитині (в індивідуальному порядку) пропонують перелік якостей і серію зображень різних предметів, що пов'язані з виконанням тієї чи іншої діяльності (домашні обов'язки та професії), з яких дитина повинна вибрати ті, які більше підходять чоловіку, ті, які більше підходять жінці, ті, які характерні одночасно тій та іншій статі (статевонейтральні), поклавши їх поруч зі схематичним зображенням жіночої, чоловічої і парної фігур. У випадку якщо дитина вважає, що запропонована якість не підходить нікому, картинка розміщується під порожньою карткою.

Інструкція: "Подивися, на цій картинці зображений чоловік (увага дитини привертається до схематичного зображення чоловічої фігури, розташованої у верхньому правому куті столу), а тут - жінка (вказівний жест убик жіночої фігури, що знаходиться в лівій верхній частині столу). Я буду називати різні слова. Якщо ти вважаєш, що це слово підходить жінці, то поклади картку біля цієї фігури. Якщо ти припускаєш, що воно підходить тільки чоловіку, то поклади картку там, де знаходиться зображення чоловіка. Якщо ти вважаєш, що слово підходить і чоловікові і жінці, поклади картку під картинкою, де вони зображені разом. І якщо ти думаєш, що це слово нікому не підходить, то помісти картку тут (вказати на місце під порожньою карткою)".

Якості, що пропонуються дитині: сила, слабкість, грубість, ніжність, плаксивість, стриманість, сміливість, боягузтво, працьовитість, лінощі, розум, доброта, злість, акуратність, ввічливість, дбайливість, краса, послужливість, наполегливість. Професії, які пропонуються дитині: космонавт, міліціонер, військовослужбовець, учитель, лікар, шофер, будівельник, продавець, кухар, бібліотекар.

Домашні обов'язки: автомобіль, посуд, інструменти, пральна машина, голка з ниткою, кухонна плита та ін.

Бланк реєстрації даних

Прізвище та ім'я дитини					
Якості	Вибір дитини	Професії	Вибір дитини	Домашні обов'язки	Вибір дитини
Сила		Космонавт		Автомобіль	
Слабкість		Лікар		Кухонна плита	

Методика "Колірний тест М. Люшера"

Мета: оцінити емоційні аспекти сприйняття статі та себе як представника певної статі.

Устаткування: картки зеленого, червоного, жовтого, фіолетового, темно-синього, темно-коричневого, сірого та чорного кольору.

Інструкція. Процедура проводиться у два етапи. На першому етапі з восьмикольорового набору М. Люшера дитина послідовно вибирає два кольори для хлопчиків і два кольори для дівчаток. У підсумку чотири кольори описують емоційне сприйняття своєї та протилежної статі. На другому етапі пропонується з восьми кольорів вибрати два кольори для себе.

При підведенні підсумків необхідно врахувати кольори, що зайняли перші два місця в розкладках "Я сам (а)", "Всі хлопчики", "Всі дівчата". З огляду на досить високу ймовірність помилкових інтерпретацій за критеріями М. Люшера, у старшому дошкільному віці як емоційно-позитивні кваліфікуються зелений, червоний, жовтий і фіолетовий кольори; як емоційно-негативні кваліфікуються темно-синій, темно-коричневий, сірий і чорний кольори.

Бланк реєстрації даних

№ з/п	Прізвище та ім'я дитини	Розклад "Я сам (а)"	Розклад "Всі хлопчики"	Розклад "Всі дівчата"	Інтерпретація вибору кольору

Методика "Незакінчені ситуації" (О.І. Іванова)

Мета: виявити знання дитини про особливості статево-рольової поведінки хлопчиків та дівчаток.

Варіант незакінченої ситуації для хлопчиків.

1. У дитячому садку є дві кімнати. В одній кімнаті спортивний зал з м'ячами, гімнастичними сходами, канатом, різними тренажерами. З дітьми там займається тренер. В іншій кімнаті є різні куточки для гри: місце для читання, куточок для гри в "Будинок", куточок, де хлопчик зможе нарядитися в будь-якого казкового героя, куточок для гри в школу. Яку кімнату він би вибрав? Розкажи, як він буде там гратися.

Варіант незакінченої ситуації для дівчаток.

1. У дівчинки незабаром день народження. Вона прийшла з мамою в магазин іграшок вибирати подарунок. Її увагу привернув великий іграшковий будинок, у ньому багато меблів, яку можна переставляти по своєму бажанню, і багато чоловічків, що можуть вільно рухатися по будинку. Її погляд так само зупинився і на полиці з машинами, конструкторами, іграшками для спортивних ігор. Як ти думаєш, що дівчинка вибере собі в подарунок? Чому?

Обробка даних. Відповіді дитини докладно записуються педагогом у щоденник спостережень. За характером придуманого хлопчиком чи дівчинкою закінчення розповіді робиться висновок про особливості засвоєння дитиною статево-рольової поведінки.

Можна вважати, що поведінка хлопчика адекватна статі, якщо: він для своїх ігор вибере спортивну кімнату, або в сфері його вибору опиниться куточок читання, при цьому для читання він вибрав книги про подорожі, пригоди, спорт; у грі "родина" приймає на себе роль тата, дідуся, брата; граючи з будівельним матеріалом, він будує корабель, машину, космічну ракету та ін.; використовує ляльку в ролі шофера, наїзничі в цирку; на машині перевозить вантажі, узявши на себе роль шофера. Дівчинка виявляє фемінні способи поведінки: вибирає для читання чарівні казки про принцес, царівен й тому подібне.; у грі з лялькою копіюють поведінку турботливої мами, сестри чи бабусі; віддає перевагу грі, у якій можна наряджатися; з будівельного матеріалу воліє побудувати будинок, меблі для свого будинку, використовує деталі будівельника як предмети-замінники для сервіровки столу; машину – для поїздки в гості, за покупками тощо.

Відповіді та висновки педагог фіксує в таблицю (Таблиця 2) (заповнюється на кожну дитину):

№ ситуації	Відповіді дитини	Висновок про адекватність /неадекватність статево-рольової поведінки
1.		
2.		

На основі аналізу даних усіх методик визначається рівень статевої вихованості хлопчика чи дівчинки, що інтегрує характеристики за всіма компонентами.

Підводячи підсумок хотілося б ще раз відзначити, що діагностика статевої вихованості дітей є одночасно складною (це обумовлено багатокomпонентною структурою самого поняття "статева вихованість") і в той же час, вкрай необхідною, оскільки дозволяє здійснювати систематичний контроль за ходом психічного розвитку дітей і формуванням їхньої особистості, що у період дошкільного дитинства здійснюється активно, стрімко і безпосередньо залежить від соціальних умов. Отже, комплекс запропонованих методик дозволяє вивчати індивідуально-особистісні особливості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку, які виховуються і навчаються в різних умовах, а також розробити програму виховної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендас Т.В. Гендерная психология. – СПб.: Питер, 2006. – 431 с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія/ А.М. Богущ, Л.О. Варяниці, Н.В. Гавриш та ін.; Заг. ред. Н.В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
3. Іванова О.И., Щетинина А.М. Формирование позитивной половой идентичности у детей старшего дошкольного возраста. – Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2006. – 124 с.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.

Подано до редакції 24.02.09

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы формирования половой воспитанности детей старшего дошкольного возраста. Предложены варианты диагностических методик, направленные на выявление уровней сформированности

КОМПОНЕНТОВ ПОЛОВОЙ ВОСПИТАННОСТИ.

SUMMARY

The article raises issues on sexual education of children of higher pre-school age. The author suggests some variants of diagnostic methods aimed at establishing levels of formation of sexual education components.

Науковий керівник: к. пед. н., доц. І.А. Княжева.
